

MARI KARMEN GARMENDIA

Jakin-ek hala eskatuta, ekin diot gogoeta hauek idazteari horretarako bi berri aukeratuz: batetik, aurten eman dira eza-gutzera egoera soziolinguistikoz Euskal Herri osoan egin den ikerketaren lehen emaitza nagusiak eta, bestetik, hamar urte bete ditu Euskararen Erabilera Arauzkotzeko Oinarrizko Legeak.

Hizkuntza Politikarako Idazkaritza Nagusiak 1989an argitaratutako *Soziolinguistikazko mapa (1986. urteko erroldaren arabera EAEko azterketa demolinguistikoa)* izeneko liburuan egindako azterketa proposamenak betez egin da Euskal Herriko egoera soziolinguistikolari buruzko ikerketa. Soziolinguistikazko inkesta 1991ko otsailean egin zen, helburutzat, besteak beste, euskararen eta erdaren (gaztelania nahiz frantsesaren) ezagupena, erabilera eta horiei buruzko jarrerak aztertzea zuelarik. Azterketarako ikuspegi desberdinak hartu dira kontuan, hala nola: ikuspegi soziodemografikoa, geografikoa, hizkuntz nortasunari buruzkoa, jatorri etnokulturala, kultur identifikazioa eta identifikazio politikoa.

Bestalde, esan behar da galdeketa behar bezala prestatzeko soziolinguistikaren alorrean mundu mailan punta-puntako ikerlari diren J.A. Fishman, A. Tabouret-Keller eta R. Bourhis-ekin egin zirela aurrelanak. Datu bilketarako erabilitako gal-desortaren azken proposamena Euskararen Aholku Batzordeko Demonlinguistika batzordeak egin zuen

Soziolinguistikazko inkesta hau burutzeko, 5.300 elkarriketa egin zitzaizkien 16 urtetik gorako Euskal Herri osoko biztanleei, era honetara banaturik: 2.800 EAEan, 1.200 Iparraldean eta 1.300 Nafarroan.

Nafarroako lanari dagokionez, bereziki eskertu behar da Nafarroako Gobernuko Hizkuntza Politikarako Zuzendaritzak emandako laguntza. Iparraldeko ikerketa, berriz, Akitaniak eta Euskadik sinatutako lankidetza-hitzarmenaren lan egitarauetan txertatu zen. Lanaren zuzendaritzaz Hizkuntza Politikarako Idazkaritza Nagusia eta Euskal Kulturaren Erakundeak arduratu ziren. Azkenik, bereziki eskertu nahi dut Euskal Autonomi Elkartean lagina prestatzeko EUSTATen lankidetza.

Ikerletarako datu-bilketa egiteaz, berriz, ondoko talde edo elkarteak arduratu ziren: Iparraldean SIADECO, Nafarroan NEURRIAK eta EAEan COS eta NEURRIAK.

Aurten osatu dira ikerketaren lehen emaitzak biltzen dituzten Euskal Autonomi Elkarte, Nafarroa, Iparraldea eta Euskal Herri osoko egoera soziolinguistikoei buruzko lehen azalpen orokorrak.

Euskal Autonomi Elkarteari buruzko txostenaren emaitzak, Eusko Jaurlaritzan eta Eusko Legebiltzarrean aurkeztu ondoren, ondorioak balioetsi zein etorkizunerako ikerketa eta lan-proposamenak finketzeko, azaroaren 18 eta 19an, Gasteizen propio egindako mintegian aurkeztu eta eztabaidatu dira. Mintegiko berrogeita hamar partaideen artean izan dira Euskal Herrian soziolinguistikaz edota hizkuntz plangintzaz kezkatu eta arduratzen diren erakunde eta elkarte gehienetako ordezkariak, hala nola: Euskararen Aholku Batzordea, Euskal Unibertsitatea, Eusko Jaurlaritzako sail desberdinak (Lehendakariaren Idazkaritza, Herri Arduralaritzaren Euskal Erakundea, Hezkuntza, Unibertsitate eta Ikerketa Saila), ikastola eta ikastetxe pribatuetako zenbait irakasle, EKB eta alderdi politiko desberdinetako zenbait ordezkari, besteak beste.

Hona ekarri nahi ditut R. Bourhis irakasleak mintegiko partaideei egindako sarrera-hitzetako zenbait pasarte:

«(...) Gaurko egunez aurkezten dugun soziolinguistikazko txostena, azkenaldi honetan landu izan dugun egitasmo garrantzitsua du. Aurretxostenean agertzen diren emaitzak tresna baliagarriak zaizkigu euskarak azken hamar urteotan egin dituen aurrerapausoen gaineko ausnarketa bideratzeko. (...). Har ezazue kontuan, arren, abagune paregabea eta arras berezia dugula oraingoa soziolinguistikaren historian eta baita euskararen gizarte-historian ere. (...). Hizkuntzarentzat funtsezko unea bizi du, etorkizunari buruz eta hizkuntz plangintzaren bitartez erabilera pizkortzeko moduz eraginkortasunez hausnartzeko bidea ematen digulako gu guztioi.»

Ondoko taulan laburbilduko ditut Euskal Herri osoko biztanleen hizkuntz gaitasuna, euskararekiko interes eta jarrearen nahiz famili, lagunarte eta lankideen arteko euskararen erabilerrari buruz datozen hilabeteotan argitaratuko diren emaitza nagusienetako batzuk, nahiz eta azalpen eta zehaztapen gehiago emateko aukerarik ez izan oraingo honetan:

**HIZKUNTZ GAITASUNA ETA EUSKARAREKIKO INTERESA ETA JARRERAK 1991ean
(biztanleria osoa)**

	E. HERRIA	E.A.E	NAFARROA	IPARRALDEA
Guztira	%100	%100	%100	%100
<i>ZEIN IZAN ZEN ZURE LEHEN HIZKUNTZA?</i>				
Euskara	20	21	8	34
Euskara eta erdara	3	3	2	8
Erdara	75	74	90	53
Besterik	2	2	0	6
<i>ELEBITASUN-MOTA:</i>				
Euskaldun elebakarra	1	1	1	1
Elebidun funtzionala	21	23	9	33
Elebidun hartzaile	8	9	5	7
Erdaldun elebakarra	70	67	86	59
<i>EUSKARAREKIKO JARRERA:</i>				
Oso aldekoa	17	21	8	9
Aldekoa	29	31	15	36
Ez aldekoa, ez aurkakoa	30	30	24	41
Aurkakoa	18	15	35	13
Oso aurkakoa	6	4	19	1
<i>EUSKARAREKIKO INTERESA:</i>				
Handia	24	26	14	21
Nahikoa	14	16	7	11
Zerxobait	15	16	5	28
Txikia	10	10	11	7
Inolakoa ez	35	29	61	29
Ed/ee	2	2	1	5

EUSKAREN ERABILERA 1991n

	E. HERRIA	E.A.E	NAFARROA	IPARRALDEA
Guztira	%100	%100	%100	%100
<i>NOLA HITZ EGITEN DUZU ERRAZAGO?</i>				
Erdaraz errazago	38	39	33	32
Berdin euskaraz eta erdaraz	28	25	27	42
Euskaraz errazago	35	35	41	26
<i>NOLA HITZ EGITEN DUZU ETXEAN?</i>				
Beti euskaraz	44	46	52	27
Euskaraz erdaraz baino gehiago	9	9	6	10
Erdaraz euskaraz hainbat	17	17	11	19
Erdaraz euskaraz baino gehiago	9	8	10	16
Beti erdaraz	21	20	21	27
<i>NOLA HITZ EGITEN DUZUE LAGUNARTEAN?</i>				
Beti euskaraz	32	32	41	20
Euskaraz erdaraz baino gehiago	12	12	12	12
Erdaraz euskaraz hainbat	22	21	22	28
Erdaraz euskaraz baino gehiago	17	17	12	19
Beti erdaraz	17	17	12	21
<i>NOLA HITZ EGITEN DUZUE LANKIDEEN ARTEAN?</i>				
Beti euskaraz	26	26	35	21
Euskaraz erdaraz baino gehiago	11	12	13	4
Erdaraz euskaraz hainbat	24	26	10	16
Erdaraz euskaraz baino gehiago	15	14	13	24
Beti erdaraz	24	22	28	35

(euskaldun elebakarrak eta elehbidun funtzionalak bakarrik)

Azaroaren 13an Eusko Legebiltzarrean egin nuen agerraldian Euskararen Arauzkotzezko Oinarrizko Legea, 1982ko azaroaren 24ean, indarrean jarri zenetik orain arte egindakoei buruzko gogoeta egiteko parada izan nuen. Bertan aurkeztu nituen datuak, nekez eztabaidatu badaitezke ere, ongi asko dakit orotariko balioespena egiterakoan oso irakurketa desberdinak egin daitezkeela bakoitzaren abiapuntu eta asmo edo nahien arabera. Ni neu, jakitun izanik ere, zernolako eragozpen eta arazoei aurre egin beharko diegun etorkizunarekiko, baikorra naiz.

Baina ezkorrenik ezkorrenak ere aitortu behar du gaurko egoerak ez duela inolako antzik duela hamar urtekoarekin. Guztion ahaleginaz euskararen egoerari buelta ematea lortu dugu: etengabe galtzetik irabaztera pasa gara, ilunpetik argi izpiak ikustera, duela hamar urte pentsatu ezinezkoak ziren erabilera-eremuak irabaztera.

Benetan uste dut, oraintxe, aukera ederra dugula egoera perspektibaz aztertzeko: geure etxe edo familietan, geure herri eta auzoetan, hezkuntzan edota kultur bizitzan, liburugintzan, telebista eta irratietan, unibertsitatean nahiz administrazioan, duela hamar edo hegotei urte, euskararen erabilera zenbaterainokoa zen geure buruari galdetu, gaurkoarekin erkatu eta zintzotasunez erantzuteko.

Urrutiegira edota azkarregi joan garela diotenek, dagoeneko ohartu dira, oraingo honetan, euskararen normalizazio prozesua aurrera egiten ari dela. Baina horiekin batera badira, baita ere, ezertxo ere ez dela egiten diotenak. Horrenbestez, beldur naiz bietako bat edota, muturreko jarrerekin gehienetan gertatu ohi denez, biak ere ez ote dauden errealtatetik nahikoa urrun. Halere, horrek ez du esan nahi, inondik ere, geure mugez, besteak beste, gaitasuna eta erabileraren arteko jauziaz, herri-administrazioetan euskararen erabilera normaltzeko ditugun arazoez, eta beste hainbat kontuez, ohartzen garenik.

Baina, dauela hamar urte ez bezala, gaur egun bi abantaila nagusi ditugu: batetik, ezinbesteko erreferentzia den lan egitarau jakina, eguneroko jardunaren arabera egokitu, osatu eta molda daitekeena eta, bestetik, han-hemenka sor daitezkeen

arazoak arazo, normalizazio prozesua atzera ezina bihurtu duen gizartearen eguneroko dinamika.

Urte hauek balio izan digute gainera, hasiera bateko ilusio eta halalegin sutsuen ondoren, batzuen eta besteen egiazko indar erlazioaz jabetzeko, oso euskaltzale izanik ere gutako bakoitzak diogunaren eta egiten dugunaren arteko tartearaz ohartzeko eta, azken batean, ekindako lanaren tamaina eta zailtasuna ongi ezagutzeko. Normalizazio-prozesu oro, dela Kanadan, dela Euskal Herrian, beti da zaila, aurkako sentsibilitateak bateratu beharraz gain ez baitago borondatearen baitan bakarrik: gerta daiteke borondate eta ahalegin handien ardin ere porrot egitea. Ekitea ez da aski, asmatu egin behar da.

Amaitzeko, azken hamar urteok ongi baino hobeto irakatsi digute hizkuntzaren eta gizartearen beraren aldaketa eta administrazioak dituen muga jakinak. Oinarri-oinarrizko erabaki eta erantzukizuna herritarronak, gutako bakoitzarenak, dira eta besterik esatea egiari uko egitea da.

TXOMIN HEGUY

EUSKAL KANTU-TXAPELKETA: ETA ONDOTIK ZER?

Duela hogeita bost bat urte, Iparraldean euskal kantu-txapelketak egiten hasi ziren. Maite Idirinek, Xabier Letek, Erramun Martikorenak, besteak beste, ordu haietan zuten beren burua eta talentua ezagutzera eman.

1985az geroztik, hats berri bat hartuko dute Txapelketa horiek ahal gutxi eta borondate askorekin eraikitako azpiegitura batzuei esker: bereziki Iparralde barneko hiru kultur etxeak (Uhaitza, Zuberoan; Haize Berri, Amikuze-Iholdin; Eihartztea, Hazparne eskualdean) eta Haizobilan, Garazi aldeko elkar-
tea. 1987 eta 1989an hain zuzen, Euskal Herri osotik etorritako kantariekin egin ziren Eiheralarreko eta Iruriko final eder bezain hunkigarriak, zazpi probintzietan zehar eratu kanporaketen ondotik.